

Hétvégi kimaradás a gyulai börtönben

(Részlet a város helytörténetéből.)

.....Nevét dr. Karácsony János helyi történetíró szerint egy, még az Árpád-korban élő Gyula nevű, esetleg rangú keresztény földesúr által épített monostorról kapta, Gyulamonostornak hívták. Később a név Gyulára rövidült, illetve a vármegyerendszer kialakulásával Békés-Gyulára változott. Ez egyben utalt arra, hogy a Körösök mentén, Erdély kapujában kialakult vármegyének fővárosa Gyula volt. 1949-ben — elsősorban a trianoni határ közelsége miatt — a megyeszékhely Békéscsabára került, és maradt ott napjainkig is. Jóllehet néhány megyei intézmény ma is Gyulán székel. Például a megyei kórház, megyei bíróság, megyei élelmiszer-kisker vállalat.

Gyula több hírességet adott az országnak. Albrecht Dürer, a nagy német festő is szegről-végről erről a vidékről való. Itt született 1810-ben a magyar opera megteremtője, Erkel Ferenc is. Itt látta meg a napvilágot a kiváló magyar fizikus, a kriptonégó feltalálója, Bródy Imre. De szülővárosa Gyula még Dobos István pilótának, Pálffy Albert író-újságírónak és Kohán György Kossuth- és kétszeres Munkácsydíjas festőművésznek is. A város ápolja múltját és fejleszti jelenét, hangulatos városképét, gyógyfürdőjét és egyre terebélyesedő idegenforgalmát...”

Börtön és önkormányzat

A Gyulai Büntetés-végrehajtási Intézet — miként ez a megyei börtönök esetében megszokott — a bíróság közvetlen közelében helyezkedik el. Az állomásra vezető árnyas fasor hangulatába szervesen illesz-

kedik, a város mindennapi életébe szintén. Az intézet parancsnoka, dr. Huszágh József őrnagy szerint a város vezetőivel kialakított jó kapcsolatot már az úgynevezett „tanácsi időkben” megalapozták. Ahol lehetett, segítettek. Közlekedési tanpályát festettek, iskolának, kórháznak segítettek segítségére, ha kellett, s a rendszerváltás kezdetén meghívták a börtönbe a pártok képviselőit, ismerjék meg a falak mögötti világot. Jártak itt az MDF helyi vezetői, Zsiros Géza a kiszagdák képviselőjében, s az SZDSZ meghatározó helyi személyiségei sem maradtak távol. A vendégek egyaránt megismerték a személyi állomány feladatait, munkakörülményeit és az elítéltek helyzetét. Később a helyi önkormányzat képviselői testülete kihelyezett ülést tartott az intézetben. A parancsnok tájékoztatta a képviselőket a büntetés-végrehajtás helyi törekvéseiről, a szabaduló munkavállalási gondjairól, s mindarról, amivel a bévé szakemberei szembeesülnek a megváltozott körülmények között. Tavaly szeptemberben kerekasztal-beszélgetésre jöttek össze a megye és a város vezetői, azok, akik közvetlenül érintettek a település — és tágabb értelemben a megye — közbiztonságának megteremtésében. A városi televízió négyrészes sorozatban mutatta be a börtönt, később a Magyar Televízió is beszámolt — a Kriminális című műsorban — a gyulai kezdeményezésről. A város polgármestere, Dr. Pocsay Gábor, aki korábban soha nem járt börtönben, tapasztalatait összegezve örömmel állapította meg, hogy az egykoron elzárkózó börtön helyett társadalmi kapcsolatok iránt nyitott, együttműködésre fogékony intézményt ismert meg.

Két hónappal később — úgyancsak a börtönben — úgynevezett nyílt napot szerveztek, amelyre meghívták a bűnmegelőzésben és az utógondozásban érdekelt szervezeteket. A területi szervezést igénylő fórum újfajta párbeszédre adott alkalmat. A családsegítő szolgálat, a gyermek- és

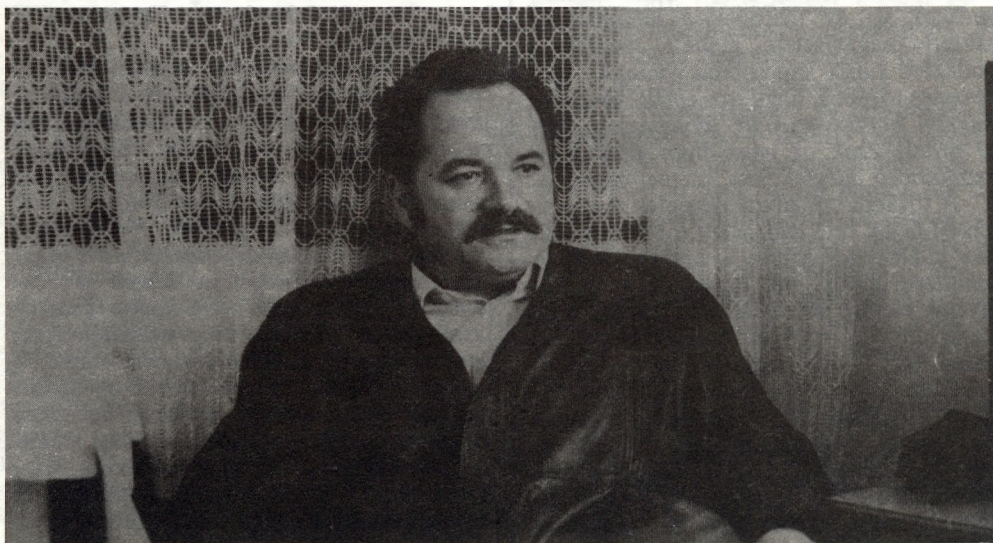
ifjúságvédelem intézményei elhatározták, hogy a börtönnel együttműködve összehangolják tevékenységüket, működési és szervezeti szabályzatot cserélnek, és megtalálják a közös tennivalókat az egyházi (karitatív) közösségekkel. Megállapodtak a rendszeres konzultációk, programegyeztetések szükségességében. A fórumon — korlátozott számban — elítéltek is részt vettek, hallgatták a sorsukat érintő észrevételeket, maguk is hozzászóltak. Szabadulásukhoz nem pénzt, segélyt kértek, hanem munkalehetőséget.

A parancsnok

Miként oly sokan a büntetés-végrehajtás szakemberei közül, Huszágh József is rokoni kapcsolatok révén került közelebbi ismeretségbe a börtönnel. Hiába volt kiváló esztergályos szakmunkás (szakközépiskolás korában 6. volt az országos szakmai versenyen), katonáskodása végeztével visszatért még a diósgyőri gépgyárba, de úgy érezte, felkészültségét, tudását az órabére nem tükrözi, s amikor a miskolci börtönben dolgozó rokon hívta, a megbántott fiatal szakmunkás némi tépelődés után döntött. Belépett a testületbe, s örként kezdte bévés pályafutását, 1971 novemberében. A kö-

vetkező évben felvették a Rendőrtisztai Főiskolára, ahol bv-szakon végzett 1975-ben. Visszatért Miskolcra, anyagi, majd később biztonsági szolgálatvezetőként dolgozott. 1986-ban, a születésnapján, május 6-án iktatták be Gyulán, azóta az intézet parancsnoka. Munka mellett tanult tovább, egy szemesztert az ELTE bölcsészkarán, pszichológia szakon, majd némi kitérével jogi doktorátust szerzett a miskolci nehézipari egyetemen. Több mint húsz éve smaszszér, s ha visszatekint e két évtizedre, úgy találja, személyes adottságát, a vállalkozás, gazdálkodás iránti hajlamát nem sikerült igazán kamatoztatnia. Igaz, a korábbi centralizált, utasításos rendszer nem sok lehetőséget kínált erre, talán a helyi önállóság kiszélesedése, a némileg vállalkozásbarát társadalmi környezet a jövőben felszabadítja teremtő energiáit.

A gyulai börtön kis intézmény. A parancsnok szinte valamennyi elítéltet név szerint ismeri. A személyzetet szintén. Némi családiasság következik abból is, hogy az itt élő elítéltek döntő többsége megyei lakos, s korántsem a legkeményebb bűnözők. A családi kapcsolatok nem szakadtak meg végérvényesen, némi segítséggel működtethetők. Ha bizonyos feltételeket megteremtünk e kapcsolatok ápolásához, csökkenthetjük a börtön okozta ártalmakat, gondolta át újra meg újra a parancsnok.

A parancsnok szinte valamennyi elítéltet név szerint ismeri

E felismerés persze nem csupán az ő fejében született meg, hiszen az ország más-más vidékein dolgozó parancsnokok, nevelők szintén gyakorta találkoztak a dilemmával. De hogy a derengő felismerésből tett, gyakorlat legyen, ehhez lépni kellett.

Javaslatok, engedélyek

Némi tépelődés után a parancsnok postára adta javaslatát, amely szerint a családi kapcsolatok ápolását a börtön tevékenyen elősegítheti. Az országos parancsnoknak címzett levél megállapítja, hogy „a megoldás egyik lehetősége a meghatározott ideig tartó kimaradás biztosítása. Több környező ország büntetés-végrehajtási intézeteiben ez már bevezetésre került. Kísérleti jelleggel kérjük vezérőrnagy úr engedélyét ahhoz, hogy a Gyulai Büntetés-végrehajtási Intézet elítélteire részére 1990 decemberétől bevezethessük a látogatási napokon kimaradás adását. Tervezetünket mellékelten csatoljuk.”

A tervezet részletesen szabályozza a javasolt gyakorlatot, amely szerint a kimenő fogházban és börtönben jutalomként, a szabadságvesztés-büntetés megkezdését követő három hónap eltelte után engedélyezhető, ha az illetőnek a kifogástalan intézeti magaviselete mellett megfelelő, rendezett külső kapcsolatai vannak. Természetes továbbá, hogy „az elítélt kimenőre (minden hónap második szombatján 8-tól 20 óráig) csak az engedélyen feltüntetett hozzátartozó megjelenése esetén engedhető”. A további szabályok részletes taglalása helyett írjuk be azzal, hogy a kísérlet zöld utat kapott, s Gyulán a hétfégi kimenő rendszere bevált, még akkor is, ha a felügyelők eleinte berzenkedtek, furcsállották a „zsványnak járó különleges jogokat”, hiszen ők — katonakorukban — mikor mehettek haza kéthetente? Ráadásul hazafias kötelességüket teljesítették, s nem követtek el bűncselekményt... Ez bizony igaz, de a családtagok, feleségek, gyerekek mérhetetlen öröme legalább ekkora igazság. Nem beszélve arról, hogy a szabadulás utáni beilleszkedés egyik gátja, a befogadó környezet hiánya, bizonyos esetekben ki-

Két brigád közmunkát végez az önkormányzatnak

védhető. Ha netántán még munkahelye is lenne a szabadultnak, morfondírozott a parancsnok...

A kimenő (kimaradás) sikerén felbátorodva hamarosan megszületett a második javaslat, amely a biztos munkalehetőség megőrzésének elvére épült. Közismert, hogy „a börtönbe kerülők legnagyobb hányadának megszakad a kapcsolata a volt munkahelyével, s megszűnik a munkaviszonya. A szabadult ugyanakkor nem jogosult munkanélküli-segélyre, hiszen a börtönben végzett munka nem számít munkaviszonynak.” Ehhez még hozzátehetjük, hogy a bv-intézetekben is egyre nagyobb nehézséggel jár munkát adni a bevonulónak. Erre a korántsem egyszerű helyzetre kínált megoldási javaslatot a gyulai elképzelés, amikor azt feszegette, miként őrizhetné meg az elítélt korábbi munkahelyét annak az új minőségű kapcsolatnak a jegyében, amelyet a börtön — a bírósági büntetés-végrehajtási irodával együttmű-

ködvé — alakítana ki, s arra irányulna, hogy a munkahely ne veszítse el egykori dolgozóját. „Az intézet megkeresné a vállalatot, és egy határozott ideig szóló szerződés keretében megállapodna a jogok és kötelességek megoszlásában. A keresményt a bv-intézet részére utalnák át, a költségeket ebből érvényesítenék. E kategóriában azok az elítéltek vennének részt, akiknek munkahelye Gyulán, illetve környékén van s a tömegközlekedési eszközökkel jól megközelíthető. E körbe — az egy éven aluli ítélettel rendelkezőkön kívül — be lehete vonni a hosszabb idős fogva tartottakat a szabadságvesztés utolsó felévére...”

Hiányzik íme, egy logikai láncszem. Mi lesz azokkal az emberekkel, akiknek a munkahelye ezt a megoldást nem igényli, vagy korábban egyáltalán nem volt munkahelyük? A javaslat számba vette őket is, imígyen: „Azoknak a bevonulóknak, akiknek a bevonulás előtt nem volt munkahelyük, helyileg biztosítunk munkalehetőséget. Ez a kör is önállóan kijárna dolgozni. Előzetes megbeszélésünk alapján nekik a városi önkormányzat biztosítana munkát.”

A szabadulóra így nem hirtelen szakadna rá a szabadság — érvel a parancsnok —, hiszen ez rendkívül sok konfliktust eredményez, hanem folyamatosan érik a hatások. Állandó kimaradás engedéllyel hagynák el az intézetet, szükség esetén ezzel igazolhatnák magukat. Ha pedig a kint dolgozó elítélt önhibájából nem jönne vissza, távolmaradása önkényes eltávozásnak minősülne, vagyis nem számítana fogolyszökésnek.

A javaslat 1991. szeptember 24-én íródott, jómagam másfél hónappal később személyesen győzöttem meg a rendszer működőképességéről. Mindkét formára akadt példa. Jellemző eset például, hogy a magyar labdarúgó-bajnokság egykori gólkirálya, aki halált okozó ittas gázolás miatt tölti Gyulán büntetését, naponta kijár az apósa szikvízüzemébe, Békésre, s munkája végeztével annak rendje-módja szerint visszatér. Az írás elején említett jó helyi kapcsolatoknak köszönhetően két brigád közmunkát végez az önkormányzatnak.

Reggel az intézet előtt kerékpárra ülnek, s felügyelet nélkül — némi bevásárlást követően — maguk mennek a kijelölt munkahelyre. A „kül munkásokon” csodálkozik ugyan az utca népe, nem egészen érti, miféle börtön ez, de mert a város érdekében tesznek-vesznek, elfogadja a megoldást. A brigádtagok katonai gyakorlóruhát viselnek, kerítést emelnek a tó körül, járdalapokat fektetnek, csinosítják a buszmegálló környékét, tehát munkájukkal szűkebb környezetüket, városukat szolgálják. Kétségtelen, e jelenség — a kezdeti félelmek után — ma már oldja, rombolja az előítéleteket.

Termékeny együttműködés

Néha-néha a vállalatok is számolnak e lehetőséggel. Érdekességként megemlíthető, hogy a Békés megyei Távközlési Üzem vezetője Békéscsabán nézte a televíziót, amikor a Kriminális című műsorból értesült a gyulai kezdeményezésről. Eszébe jutott, hogy egyik, csoportvezetőként dolgozó üzemmérnökének hamarosan börtönbe kell vonulnia. Felvette a kapcsolatot a gyulai börtön parancsnokával, áthidalták az adminisztratív nehézségeket, s azóta az elítélt a szakemberhiánnyal küszködő gyulai kirendeltségen dolgozik, mint a börtön lakója, de a vállalat alkalmazottja.

A gyulai kezdeményezés — felismeréstől a megvalósulásig — bevált. Igaz, nem általános érvényű az alkalmazási köre, de azt mindenesetre bizonyította, hogy a börtön külső kapcsolatrendszere, az önkormányzattal kialakult termékeny együttműködés nagy hajtóerő. Megmozdítja az érdekelteket, jó értelemben ösztönzi az elítélteket, végezetül maga a börtön is — óhatatlanul — belép egyfajta vállalkozói mechanizmusba. A viharsarkí javaslat átlépte a megyehatárt, hiszen remélhetőleg a módosítandó büntetés-végrehajtási szabályzat a kimaradás engedélyezésével mások számára is lehetővé teszi majd a Gyulán kipróbáltakat.

Turbók Attila